

Самур

№ 6 (380) 2025-йисан 27-сентябрь

Онлайн

1992-йисан январдилай акъатзава

www.samurpress.net

ЛАЦАРА КЪАРАДИН СЕЛ

Кцлар райондин иер ва авадан хуърерикай сад Лацар я. Шагъ дагъдин ценерив экля хъанвай и хуъруз туристар гзаф къведа. Хуъруьн къайи булахрини чарчарри, така-бурлу Шагъ дагъдин акунри, ина яшамиш жезвай мугъманар клани къени къилихрин инсанри чпихъ ялда.

И иер чкайра тјебиатдин аламатдин вакъиярни къиле фида. Ингъе мад сад. Са шумуд югъ я хуъруьн «Къве чарчар» лугъудай чкадай къати къар авахъиз. Хуър галайнихъ авахъзавай къарадин вилик пад къун паталди аниз герек тир куьмекар ва залан техника ракъурнава.

Им дагълара тикрар хъанвай кар я лугъузва. Сад лагъай гъилера хуъруз 1993-йисуз къар авахънай ва пуд клвал палчухдин кланик амукънай. А члавуз къиле фейи вакъиади хуъруз гзаф зарар ганай. Чкадин агъалийри райондин ва республикадин талукъ идарайрин куьмекдалди арадиз атанвай члуру гълар гуьнгуйна хтунай.

Къил акъуддай ксари лугъузвайвал,

дагълух чкайра ихътин вакъияр генани фад-фад дуьшуьш жезва. Чил авахъуникай хуьдай къулай шартлар, иллаки тамар авачирвилай гужлу марфар къваз юргъ акатай вахгара къаради дагъдин хуърериз басрух гузва.

Тјебиатдин ихътин гълар себеб яз Лацарин са къадар цан цазвай чилер къарадин кланик акатнава, майвайрин тарариз гзаф зарар ганва. Хъвадай яд виликанда-лай тлимил хъанва. Са гафуналди, авахъ-

завай къаради хуьре гзаф залан гълар арадиз гъанва. И гълар арадай акъудун паталди чкадин органрихъ галаз санал республикадин талукъ идарайрини гежел вегъин тавуна лацарвийриз куьмек гана кланзава.

ТІЕБИАТДИН СЕД

Кцлар райондин Лацар хуър

АТЛУГЪАЙБУР

Редактордин гаф

Гяхъсузвал ийидай члуру къилихрин инсанрал дуьшуьш хъайила зи бубади хъел кваз абуруз «атлугъайбур» лугъудай. Им вучтин гаф я лагъана садра хабар къурла, ада жаваб ганай: «Хъилен хъел квайбур». Зи мягътелвал акурла ада хълагънай: «Маса гафуналди, чеб чпикай кханиз масабурал гъавалат жедайбур».

Эхъ, атлугъайбур гзаф ава чакъ. Чпелай акъуллубурни виклеъбур акурла абурук рехне кутаз, масадбурун вилай вегъиз алахъдайбур. Къегъал ксарилан чешне къачуз кландач абуруз. Клан хъуналди хъсан инсан вилай вегъиз жеч лугъун мумкин я куьне. Вичихъ члехи алакьунар авай инсандикай рахшандар авун регъят кар туш эхир. Ихътин ягъанатрин члалахъ вуж хъурай?

Ингъе, атлугъайбуруз садни вилик фена кландач. Хушраганди хъиз мугъ расна, ихътинбур а мука гъалсузариз алахъда абуру. Пехилвили вилин ахвар, риклин къарай атлуда абурун. Тек пехилвал авунайла, дерт вуч тир къван? Гъалдарда къегъал ксарал ламатл инсанар. Чпин чирхчирар и ягъанатрални рахшандрал члалахъарун патал йикъа са керекул ахъайда. Сад-къвед члалахъариз тахъайла, рикл пад жеди абурун. Масад къацлурунин, са нин ятлани дабан атлуни, клвачикай ялуни шумудни са сирер чида атлугъайбуруз. И рекъай зурба алакьунар ава абурухъ.

Элди икрамзавай инсанрал герен-герен гъавалат жедат абуру. «Ам вуч кас я къван? Адахъ са гъуьрметни авач. Адалай ангъе... атлади, хъсан инсан я».

Ихътин гафар ван хъайи инсан-рик сифте хъел акатда. Ахпа абурук шаклувилин гъиссери къалабулух кутада. Эхирни члалахъ жедат абуру атлугъайбуру лагъай гафарин.

Садра зун ихътин са дуьшуьшдин шагъид хъана. Са яшлу къелемэгълиди маса сеняткардик рехнеяр кутаз, ам жегъил шаирдин вилай вегъизвай:

— Сабундин каф хъиз алахъна физвайбур я ада кхъизвайбур. Вич лагъайла, гатун циф хъиз ацланваз аквада, амма садра стлалар клвахъайла гелни амукъдач. Я хва, ваз гвен гвейидалай къулухъ никле амукъдай самар акурд яни? Гъа самар хъиз я адан ктабар. Къене ризкъи амачир гатл я ам. Къурс ягъанвай фу я. Ктлай кланчл я.

Хъел элекъзавачир рехи кхъирагдин.

— Куьне вучиз икл лугъузва? Адахъ хъсан эсерар ава эхир, - лагъана жегъилди.

Итимдик хъел акатна:

— Вун къацузма гъеле, вавай хъсандни писди чара ийиз жезвач...

Гъа икл, гатада садбуру чпелай вилик физвайбурун хъен. Акъван гатада хъи, эхирни садбур члалахъарда чпин.

Садра аламатдин са кардал дуь-

шуьш хъана зун. Са кайваниди сейли алимдин хъен гатазвай:

— Адаз чидай затлани авайди туш. Масадбурун гъисабдай вилик фенвайди я ам.

Клвале ацукъна аялар хуьнилай гъейри затлани тийижир кайваниди тлвар-ван авай профессордикай ийизвай ягъанатди чандик цлай кутунай зи:

— Адан са куьнайни къил акъатзавачирди ваз гъинай чида? Вунни математик я тахъуй?

— Тахъуй ман зун математик. Зи итимди 20 йис я адахъ галаз санал клвалахиз. Амма къедалди илимдин гъевчли клвалахдар яз ама а кесиб. Вичихъ архаяр хъанайла, адани фадлай диссертация хуьдай.

— Ви итимдиз манийвал ийизвайди вуж я?

— Пул авач эй, адахъ, пул!

Заз а математикар къведни хъсандиз чизвай. Къведни са хуьрай, кесиб хизанрай акъатнавайбур тир. Сад - и папан гъуьл кар алакъ тийидай кас тир, муькуьдан алакьунри вири институт гъейранарнавай. Ятлани а кайваниди машгъур алимдикай акъван рахшандар ийизвай хъи, ам чизвайбуру къвердавай адал шак гъизвай. Гъа ихътин гъунар ава атлугъайбурухъ. Цлай галачиз куда атлугъайбуру. Салан эчелри хъиз, къенибурал вегъез, члурубуруз рехъ ахъайда абуру. Гъа идалди дамахда атлугъайбуру. Гъавиляй агудна виже къведач, негъна кланда абуру.

ХАБАРАР

КЪИНИКЪИЗ ВАЪ ЛУГЪУЗВА

Дуьньядин бязи шегьерра къиникъ къадагъа ийизвай къарарар кардик ква. Испаниядин Ланхарон шегьерда са шумуд йис я инсанриз рекъидай ихтияр авачиз. Шегьердин къил Хосе Рубио Алонсоди ихтин къарар акъудайла агъалийри адал хуьруьнар ийиз, ам зарафатриз вегъенай. Ингъе мэрди шегьердин сурара инсанар кучукдай чка амачирвилай ва цийи сурар кутадай чка жагъизвачирвилай ихтин къарар къабулнай ва агъалийривай и месэла гъял жедалди сагълам уьмуьр гъалун тлалабнай. Са шумуд йис алатайла месэла гъял хъанай, амма къарар къуватдай вегъеначир. Гъавилай Ланхарондин тIвар къедалди къиникъ къадагъа авунвай шегьердин сиягъда ава.

И шегьердивай 100 километр къван яргъа авай Дарро шегьердин, гъакIни Италиядин Фальгано-дель-Массико, Франциядин Сарпуранкс ва Кюньо, Бразилиядин Биритива-Мирин шегьердин къиле авайбуруни къиникъ къадагъа ийидай къарарар къабулнава. Газетри кхъизвайвал, цийи сурар кутадай мумкинвилер авачиз акъуднавай и къарарар мус къуватдай вегъедатIа малум туш.

ЦИЙИКИА МАСА ГУЗВА

Швецияда газетарни журналар цийикиа маса гузва. И кар автоматдиз элкъуьрнавай киоскри къилиз акъудзава. Низ гъи газет ва я журнал къачуз кIанзаватIа, гъада экрандал абурун тIварар кхъизва ва банкдин картдив пул куьчарзава. ИкI кIелзавайбурувай чпиз кIанзавай вири газетарни журналар къве декъикадин къене къачуз жезва.

Цийи технологияди са шумуд месэла гъялдай мумкинвал гузва. Ада экологиядин мишъивал хуьзва, газетар маса тагана амуькзавай гъалар арадай акъудзава, кIелзавайбурувай печатдин органар кхъин тавуна къачуз жезва. Къил акъуддай ксари лугъузвайвал, газетдин автоматри Швециядин бюджет гъар йисуз 100 миллион доллар къван пулунин такъатралди таъминарзава. Эхиримжи пуд йисуз и уьлкведа ихтин автоматрин къадар 30 процентдин артух хъанва. КIелзавайбурун 40 процентди цийи газетарни журналар гъасятда чапна вугузвай автоматар авай цифрадин киоскрай къачузва.

КАГЪУЛВАЛ ИЙИЗ ТАЗВАЧ

Къилив хъсандиз кIвалахиз тун патал вуч авуна кIанзава? Дуьньядин вилик фенвай уьлквейрин алимри къилин мефтIедив зегъмет чIугваз тун герек я лугъузва ва агъадихъ галайвал суалдиз жаваб гузва:

- 1) Къецепатан чIалар чирун. Ина чIехи агалкъунар гъилик авун важиблугу туш. Герекзавайди нетижа ваъ, процесс къиле тухун я.
- 2) Хуралай шиирар чирун. И чIавуз рикIел четин аламукъдай шиирар хкъана кIанзава.
- 3) Мецелди гъисабар лугъуникай менфят къачун. И карди инсандив галай-галайвал фагъум ийиз тазва, адан фикир са квел ятIа-ни гъасятда желб ийидай мумкинвал гузва.
- 4) Адет тирвал яшамаш хъунилай гъил къачун. МефтI паталди виридалайни хата-луди «къилив кIвалахиз тагузвай югъ» я. Жуваз цийи машгъулатар жагъуриз, цийи кIалахрив эгечIиз чирна кIанзава. И карди къилин мефтI актив жез мажбурзава.
- 5) Столдал къугъвадай теннисдихъни бадминтондихъ галаз машгъул хъун ва я жонглервал чирун. И карди къилин мефтI лигимарда, адан ксанвай вири чкаяр «уяхарда».

ЧИ ЭДЕБИЯТДИН ТАРИХДАЙ

■ 1796-йисуз лезгийрин тIвар-ван авай шаир Къуьчхуьр Саидан «Цийи варз» шиир лезги чIалай урус чIалаз элкъуьрнай. Шиир элкъуьрайди вуж кас ятIа икъван гагъди винел акъудиз хъанвач. И шиирда шаирди экуь дуьньядихъ вичин вил галайди эсер ийидай гафаралди лагъанва.

Къафкъаздин этнография. ЧIал.»
кIватIалдин малуматдай.
VI ж. Тифлис, 1896-й.

1846-йисуз акъатай «Кавказ» журналди (N24) лезгийри Надир шагъдин чапхунчивилерикай туькIуьрнавай эсерар чапнава. Гъа журналдин 44-нумрадиз Зиссермана ва Арнольда кхъин хъувур «Буба» тIвар ганвай хкетни акъуднава.

1861-йисуз Къиблепатан Дагъустанда хъайи машгъур гуржи алим, тарихчи ва археолог П.Иосселианиди лезгийрин къуьлериз, манийриз ва

поэзиядиз лайихлу къимет ганай. Ада кхъенай: «Ахцегъвийр ашукърин поэзиядал, чуьнгурдал ягъизвай манийрал гзафни-гзаф рикI алай инсанар я. Абурун манийрин авазар везинлу, чIалар гзаф метлеблугу я.

Ашукъри фад-фад акъажунар тешкилда. И акъажуна иштиракун патал Къубадай, Нухадай, гъатта Елизаветполдай ва Къарабагъдайни ашукъар къведа. Манияр лезги ва азербайжан чIаларалди лугъуда. Гъалибвал къа-

занмишай ашукъди магълуб хъайидан чуьнгур ва пулунин жерима вахчуда. Магълуб хъайиди инай акъатна яр-гъариз фида. Акъажунари ашукърин поэзия вилик тухуз куьмекда, чпихъ алакьунар авай цийи-цийи къуватар арадиз гъида».

Р. Мегъамедован «Дагъустанди-кай къисаяр ва делилар»
(урус чIалалди) ктабдай.
Магъачкъала, 1969, ч. 174-175

1913-йисан мартдиз дагъустанви Саид Габиева Петербургда урус чIалал акъудзавай «Заря Дагестана» газетдихъ гилигнаваз ахцегъви Малла Нуриди лезгидалди кхъенвай «Суду-яр» шиир авай къилдин кагъаз (листовка) чап авуна, Дагъустандин ва Къафкъаздин лезгийрал рахкурнай.

«Заря Дагестана» (1913-йисан март) газетдин малуматдай

ЦЕХУЪЛ МЕЛКИДИКАЙ МАНИЯР

■ Играмиредакция! 1837-1840-йисара лезги ватан хуьн паталди тухвай женгерин вахтунда Цехуьл Мелкиди гъихътин къагъриманвилер къалурнатIа гзафбуруз чида. Сифте яз Муьзеффер Меликмамедова винел акъудай и къагъримандикай ада вичин «Къубадин гъулгъула» ктабда гегъеншдиз кхъенва. Муьзеффер муаллимди Цехуьл Мелкиди вич урус чапхунчийрин гъиле гъат тавурай лугъуз къвалалай гадарай вакъиа гзаф таъсирлудиз къелемдиз къачунва ва къегъал таватдикай халкъди туькIуьрнавай са мани ганва:

*На къвалалай гадарна хъи,
ЛукIвал къабул тийиз рикIи.
Ви дердинай чун кана хъи,
ВацIу тухвай Цехуьл Мелки.*

2004-йисуз чапдай акъуднавай «Къубадин гъулгъула» ктаб жагъурна кIелайдалай къулухъ зун са месэлади хияллу авунай: «Яраб Цехуьл Мелкидикай мад гъихътин манияр аватIа?» И месэладин суракъда аваз гъам Дербентда яшамаш жезвай Цехуьлвийривай, гъамни Яламадин жуваз чизвай яшлу дишегълийривай жузун-качузун авунай за. Заз абурувай бязи манияр гъатнай. Са гафни авачиз, халкъди туькIуьрай манияр

садни къвед туш.

Авайвал лагъайтIа, XIX виш йисарин юкъваралди Къуба аялатда къиле фейи вакъияр тарихчийри къедалди хъсандиз чирнавач. Гъавилай винел акъудиз тахъанвай са къадар къагъриманар хъиз, Цехуьл Мелкидикай туькIуьрнавай вири маниярни чав агакънавач жеде. Чи сейли таватдикай жуваз гъатнавай чIалар агъадихъ галайбур я:

*Мелки лугъур бахт гайи чаз,
Къадир Аллагъ, чун аси туш.
Дидедин нек гъалал хъуй ваз,
Пехъи душман кукIварай руш.*

*Мелки хътинд гъинавалда,
Женг чIугваз тур къегъалрив чи.*

*Гавур душман пехъи ялда,
Агат тежесз магъалрив чи.*

*Чун кукIвариз душман атай
Дагъдин рекъер гуьтIуь хъанва.
Цехуьл Мелки къена лугъуз,
Элдин дердер къати хъанва.*

*Цифед къуна сефил тахъуй,
Мелки къекъвей къакъан дагълар.
Цехуьл тават амач лугъуз,
Шел-хвал ийин гъикъван, дагълар?*

*Экуь дуьнья хъанва мичIи,
Цехуьл Мелки амач лугъуз.
Женг чIугвада таватри чи,
Адан крар къиле тухуз.*

*Мелки лугъур цIехуьлви руш,
Вун таватрин тават тир хъи.
Чал душманар жезва алтIуш,
Вун чи гъилин къуват тир хъи.*

*Цехуьл Мелки амач лугъуз
Икъван паиман жемир, эллер.
Ракъин нур хъиз гецифа куьн,
Зулун цав хъиз шемир, эллер.*

*Къил виневай къакъан дагъдиз
Гъа вич хътин хушар кIанда.
Женг чIугвадай къегъалди хъиз,
Мелки хътин рушар кIанда.*

Тамилла БЕКЕРОВА,
Дербент

ДУЪНЪЯД КРАР

ЧIЕХИ ЖЕЗВА

Россиядин Псков вилайтдин Печора районда авай «Лезги» тIвар алай хуьр къвердавай чIехи жезва. Чкадин агъалийри лугъузвайвал, им алатай асирда лезгийри кутур хуьр я. Ина 60 къван лезги хизанар авай. Гуьгъуьнлай саки вири лезги хизанар инай куьч хъана. Лезги хуьр райондин кефер пата, Облех хуьруьн чапла пата экIя хъанва. Печора шегьердай иниз 15 километрдин рехъ я. 2005-йисалди и хуьр Печора волостдик акатзавай ва ина чкадин агъалийрикай 41 кас яшамаш жезвай.

Гила хуьруьз са шумуд лезги хизантанва. Абурун къадар йис-сандивай пара жезва. Лезгийри печоравийрихъ галаз санал хуьр авадан ийизвай крар къилиз акъудзава, хайи чIални хайи адетар хуьз алахъзава.

ЧИЛИН КIАНИК ЯД

И мукъвара чилин кIане, 700 километр къван деринра цин гзаф чIехи игътиятар авайди чир хъанва. И игътиятар дуьньядин океанрин ятарилай пудра пара я. Цийи делилрай аквазвайвал, чи планетада яд Ракъинин системадин вилик финин лап фад алуькбай вахтара арадал атана. Делилри гъакIни ихтин фикирдал гъизва: Чилин кIаник икъван цин игътиятар хъаначиртIа, миллиард йисара дуьньядин океанрин ятар гъа са къайдада амуькдачир. Деринра авай ятар винел акъатнайтIа, чи планетадал яд акъалтдай.

ХУЪРУЪ ЧЕШНЕ КЪАЛУРЗАВА

Дагъустандин Ахцегъ райондин Луткун хуьруьн агъалияр хайи чIалални медениятдал гзаф рикI алай, чи адетар авайвал хуьзвайбур я. Са

шумуд йис инлай вилик хуьре гъа ина дидедиз хъанвай машгъур карчи Жигерхан Сулейманован такъатралди жегъилар паталди «Самур» тIвар ганвай комплекс кардик кутунай. Ина 700 чкадин чIехи зал, шагъматдинни бильярддин акъажунар къиле тухун патал залар, жегъилрин клуб, мехъерин мярекатар патал герек тир шейэр маса гудай салонар, са гафуналди, жегъилрин тIалабунрив къадай вири жуьредин къулайвилер арадал гъанва. Республикадин къилин шегъредин мукъув эцигнавай комплексдикай пуд райондин-Ахцегъ, Докъузпара ва Рутул районрин агъалийри менфят къачузва.

Луткундал къиле физвай аваданвилерикай гила къунши хуьрерин ва районрин карчийрини чешне къачузва. Эхиримжи йисара и районрин хуьрера са шумуд медениятдин карханаяр кардик кутунва ва алай вахтунда и кар давамарзава.

LƏZGİ POLKLARI

Çar Rusiyası dövründə fəaliyyət göstərmiş ləzgi polkları ilə əlaqədar indiyədək araşdırmalar aparılmayıb. Halbuki keçmiş imperiyanın hərbi arxivlərində bu polklarla bağlı bir sıra materiallar vardır. Həmin materiallardan məlum olduğu kimi, Şimali Qafqaz xalqları arasında ilk dəfə çar ordusunda hərbi xidmətə ləzgi Məhəmməd Ömər Qianski başlamışdır. 1727-ci ildə Küre xanlığının Qian kəndində varlı ailədə həyata göz açmış Məhəmməd Ömər Dağıstanda ilk təhsil aldıqdan sonra atası Ömər Bəlibəyin təkidi ilə Həştərxanda hərbi biliklərə yiyələnmiş, rus ordusunda xidmətə başlamış, Rusiyanın ilk müsəlman generalı Kutlu Məhəmməd Təvkelevin rəhbərliyi altında hərbi işi dərindən öyrənmiş, vaxtından əvvəl, 25 yaşında podpolkovnik rütbəsinə layiq görülmüşdür. Gənc ləzginin hərbi səriştəsinə heyran olan general ona qızıl dəstəqli xəncər bağışlamışdı.

Yeddi illik Rusiya-Prussiya müharibəsində (1756–1763) süvari eskadronunun komandiri olan Məhəmməd Ömərle çiyin-çiyinə 200 ləzgi süvarisi də düşmənlə döyüşdü. 1759-cu ildə Kunersdorf şəhəri ətrafında gedən döyüşlərdə onlar böyük qəhrəmanlıqlar göstərmiş, buranın alınmasında xüsusilə fərqlənmişdilər. Həmin döyüşlərin bitməsinə az qalmış Məhəmməd Ömər ağır yaralanır və uzun müddət müalicə olunduqdan sonra istefaya göndərilir.

Məhəmməd Ömər Rusiya hərbi tarixində ilk dəfə olaraq süvarilər tərəfindən kəşfiyyatın və döyüşün aparılması nəzəriyyəsini işləyib hazırlamış, bu mövzuda bir neçə elmi əsər yazmışdı. Müharibə vaxtı göstərdiyi qəhrəmanlıqlara və hazırladığı yeni nəzəriyyəyə görə imperatriçə Yelizaveta Petrovna Məhəmməd Ömərə Həştərxan ətrafında malikanə bağışlamış, ona knyaz titulu vermişdi. Görkəmli hərbi 1765-ci ildə, 38 yaşında ağır xəstəlikdən dünyasını dəyişir. Onun vaxtilə rəhbərlik etdiyi eskadron əksəriyyəti ləzgi süvarilərindən ibarət olan polka çevrilir.

Tarixçilərin “döyüşkən xalq” adlandırdıqları ləzgilər “hələ Samur Alban çayı adlananda, Qafqaz Albaniyası dövləti mövcud olanda döyüşkənliyi, son dərəcə cəsurluğu və igidlikləri ilə seçilirdilər. Qədim mənbələrdən, kitablardan bu günədək bizə çatmış bütün məlumatlarda ləzgilərin döyüşkən xalq olduğu göstərilir.

Yeri gəlmişkən deyim ki, qeyri-adi düzlüyə, vicdanlılığa, qoçaqlığa və yüksək səviyyədə hərbi sənətinə malik olduqlarına görə XIX əsrdə ləzgilərin ən yaxşısı imperatorun şəxsi mühafizə dəstəsində xidmət etmək üçün Sankt-Peterburqa dəvət olunurdu” (Профессор Мурад Аджиев. Лезги из Тагирджала. Журнал «Вокруг света», № 4, М, 1991).

1826–1854-cü illərdə, yəni Qafqaz müharibəsi vaxtı dağlı xalqların nümayəndələrindən ibarət kiçik hərbi hissələr yaradılmışdı. Bunların arasında ləzgilərdən ibarət Car-ləzgi və Samur hərbi hissələri də var idi. Sonralar Samur hərbi hissəsi Samur polkuna

çevrilmişdi. Dağlılardan ibarət hərbi hissələr Qafqazdan kənarda da yaradılmışdı. Məsələn, 1828-ci ildə Sankt-Peterburqda dağlıların imperatoru mühafizə edən vzvodu təşkil olunmuşdu. Bu hərbi qurum sonradan genişləndirildi və 1881-ci ilədək çara qulluq etdi. Həmin müddətdə burada xeyli məşhur hərbiçilər yetişdi.

1830-cu ildə vzvodun əsasında imperatoru qoruyan Leyb-Qvardiya-Qafqaz-Dağlı eskadronu təşkil olundu. 1838-ci ildə eskadrona ayrıca ləzgi komandası əlavə edildi. 1856-cı ildə imperatoru mühafizə edən xüsusi Qafqaz eskadronunun tərkibindəki dörd komandadan biri olan ayrıca ləzgi komandası Cənubi Dağıstan ləzgilərindən ibarət idi və sayca daha çox hərbiçini birləşdirirdi. O dövrün hərbi mənbələrində göstəriləndiyi kimi, ləzgi komandası ən cəsur və ən döyüşkən komanda hesab edilirdi (**Вax: Хаджи Мурад Доного. Кавказская война и Южный Дагестан. Махачкала, 1998, с.47-51**). 1830-cu ildə ləzgi komandasında 300 nəfər, 1856-cı ildə isə 500 nəfər xidmət edirdi.

Leib Qvardiyada qulluq edənlər həm də Sankt-Peterburqdakı birinci kadet korpusunda hərbi təhsil alırdılar. 1830–1881-ci illərdə burada təhsil almış və xüsusi eskadrona qulluq etmiş 30-dan çox ləzgi yüksək hərbi rütbələrə layiq görülmüşdü. Onların arasında Qafqazdan Rusiyada ali hərbi təhsil almış ilk müsəlman zabiti, məşhur ləzgi generalı Balakişi Arablinski də var idi. Onun təşəbbüsü ilə Sankt-Peterburqda cəsur ləzgi döyüşçülərindən ibarət xüsusi polk yaradılmışdı. 53 il ərzində Rusiya imperatorlarının mühafizəsində yaxından iştirak etmiş ləzgilərdən 12 nəfər general və 20 nəfər polkovnik rütbəsinə layiq görülmüşdü.

Çar ordusunun tərkibindəki bəzi ləzgi polklarına əsasən rus və alman əsilli generallar rəhbərlik edirdi. General-major Şvartsın ləzgi polku döyüşlərdə xüsusilə fərqlənirdi. Onun yaxın köməkçilərindən biri axtılı Əli Sultan Qurbanalidin idi. Əli Sultan o qədər qoçaq adam idi ki, atla təkbəşinə böyük bir qoşunun içərisindən keçib getmiş, lakin onu tuta bilməmişdilər. O, Axtı qalasının müdafiəsi zamanı göstərdiyi igidliklərə görə I Nikolayın sevimlisinə çevrilmiş, praporşiklikdən birbaşa polkovnik rütbəsinə yüksəlmiş, imperatorun fligel-adjutantı vəzifəsinə təyin olunmuşdu.

Əlisultan İlisu sultanı general Daniyal bəyin bacısı oğlu idi. Onun iki qardaşının ölümünə səbəb olmuş İlisu sultanı eyni zamanda öz bacısına və onun öv-

ladlarına düşmən kəsilmişdi. Bu səbəbdən Əli Sultan dayısından qisas almaq üçün fürsət gözləyirdi. Nəhayət, onun əlinə belə fürsət düşür. 1844-cü ildə çar qoşunlarının Qafqazdakı komandanlığı rus ordusunun generalı Daniyal sultanın İmam Şamilin tərəfinə keçməsindən çətin vəziyyətə düşəndə, Əli Sultan onu İlisunun özündə yaxalamağı təklif edir. Bu məqsədlə Qafqaz canişini dərhal general-mayor Şvartsın rəhbərlik etdiyi ləzgi polkunu İlisuya göndərir. Şvartsın sağ əli olan Əli Sultanın təkidi ilə 1844-cü ilin iyunun 8-də Güllük kəndi yaxınlığında Daniyal sultanın qoşunu ilə döyüş başlanır. Həmin döyüşdə general Daniyal bəy məğlub olur. İyunun 14-də ikinci döyüşdə də məğlubiyyətə uğrayan sultan möhkəm müdafiə qurğularına malik olan İlisuya çəkilir. Şvarts Qax yaxınlığında düşərgə qurur və general Daniyal bəydən təslim olmağı tələb edir. Sultan rədd cavabı verəndə ləzgi polku İlisuya hücumə keçir və oranı tutur. General Daniyal bəy sağ qalmış adamlarla dağlara çəkilərək gizli çığırlarla İmam Şamilin yanına gedir. (**Вax: M.Məlikməmmədov. Çarın rəqibi. “Samur” qəzeti, № 8. 20 sentyabr 2003-cü il**).

Sonralar rus-türk müharibəsində tərkibində iki ləzgi polku olan hərbi hissəyə rəhbərlik etmiş, general-mayor rütbəsinə almış Əli Sultan Axtinski 1877-ci ildə böyük oğlu ilə birlikdə cəbhədə qəhrəmancasına həlak olmuşdur.

Tarixdən məlum olduğu kimi, ləzgilər həmişə çar müstəmləkəçiliyinə qarşı güclü mübarizə aparmışlar. Bu, rus imperatorlarını bərk narahat edirdi. Bəzi müəlliflərin yazdığı kimi, “Qafqazda imperator qoşunlarına qarşı hamıdan inadla döyüşən Küre və Quba ləzgiləri idi” (**Дубровин Н. История войны и владычества русских на Кавказе. V . 1887, с. 372**). O vaxt imperator ləzgilərin inadlı mübarizəsinin qarşısını almaqdan ötrü müxtəlif vasitələrə əl atmışdı. Həmin vasitələrdən biri ləzgiləri ləzgilərə qarşı qoymaqdan ibarət idi. Bu məqsədlə onun göstərişi əsasında Qubada ləzgi döyüşçülərindən ibarət rota, Küre vilayətində ayrıca Samur batalyonu, Axtıda milis batalyonları yaradıldı. Bundan əlavə, hərəsi 500 nəfərlik iki süvari polku təşkil olundu. İmperatorun yaratdığı bu ləzgi qoşunu onun ordusu ilə döyüşən ləzgi silahlı dəstələri ilə vuruşmalı idi. Lakin bəzi hallar istisna olmaqla, onun niyyəti baş tutmadı. Əksinə, ləzgilər qardaş qırğınına yol vermədən işğalçılara qarşı mübarizədə birləşdilər.

Bundan sonra rus çarları ləzgiləri müxtəlif müharibələrə səfərbər etməklə xalqdan qisas almağa başladılar. Bir-cə faktı açıqlamaq kifayətdir: “Çarın 17 iyul 1914-cü il fərmanına əsasən hər yerdə olduğu kimi, Quba qəzasında da səfərbərlik elan edildi. Amma bu səfərbərlik qeyri azərbaycanlı əhaliyə, ləzgilərə şamil olunmuşdu. Fərman verildəndən 1915-ci ilin payızınadək Quba qəzasından 2000 ləzgi gənci müharibəyə göndərilmiş və onların ailələrindən bir o qədər də döyüş atları alınmışdı.

Bu haqsızlıqdan sonra çar məmurları Quba qəzasında böyük səfərbərlik elan etdilər və buradan 5000 ləzgini müharibəyə göndərməyi qərara aldılar. Həmin hadisə ləzgilərin kütləvi etirazlarına səbəb oldu. Qusar nahiyəsinin Hil, Qədəzeyxur, Xuray, Suvacal, Yuxarı Ləgər, Yasab, Əniğ, Kuzun, Zuxul kəndlərinin əhalisi çar ordusuna əsgər verməkdən boyun qaçıdıraraq qiyam qaldırdı. Hil kəndinin əhalisi eyni zamanda çar məmurlarını qovub xəzinə torpaqlarını başdan-başa ələ keçirdi” (**Известия Азербайджанского центрального статистического управления, №8 1/8. Отдел таблицы. Баку, издание АИСУ. 1924, с.88; Azərbaycan SSR MDTA, fond 1, iş 1136, vərəq 2-3**). Arxiv materiallarından məlum olduğu kimi, Birinci Dünya müharibəsində rus ordusunda Cənubi Dağıstandan 2 ləzgi polku döyüşmüşdü. XIX əsrdə çar hökuməti ilə yanaşı, Rusiyanın və Gürcüstanın bəzi knyazları da öz düşmənlərindən etibarlı mühafizə olunmaqdan ötrü ləzgi polkları saxlayırdılar. Təkcə məşhur gürcü knyazı, rus çarının dostu, general Simeon Amilaxvarini misal çəkmək kifayətdir. Məşhur yazıçı Məhəmməd Əsəd bəy (Qurban Səid) özünün 1932-ci ildə Nyu-Yorkda, 2003-cü ildə Bakıda rusca işıq üzünə görmüş Stalin haqqında kitabında yazır: “General, çarın dostu və Qorinin ağası knyaz Amilaxvari alicənab hakim, cəsur kişi, əsl gürcü idi. Ovçuluğu sevən onun Qoridəki sarayında rəqs məclisləri, şənliklər hökm sürərdi. Bir ziyafəti digəri əvəz edərdi. Onun asayişini ləzgilərin polku qoruyurdu. Bu polk yalnız çarın xahişi ilə Bakıda üsyanı yatırtmaq üçün göndəriləndə sarayı tərk edərdi” (**М.Асад-бек. Сталин. Карьера фанатика. Баку, 2003, с.32**). Rus imperatoru III Aleksandr Qoridə Amilaxvarinin qonağı olanda knyazın atlılardan ibarət ləzgi polku hökmdarın təhlükəsizliyinin qorunmasında böyük rol oynamışdı.

Rus tarixçiləri və hərbiçiləri ləzgilərdən ibarət hərbi qurumların yaradılmasını onların cəsurluğu və igidliyi ilə əlaqələndirir, yeri gəldikcə bu xalqın döyüşkənliyi haqqında öz fikirlərini açıqlayırdılar. “Ləzgilər odlu silahdan, yaxşı qılınclardan və zirehdən istifadə edirdilər. Onlar qoçaq, oddan, atəşdən qorxmayan cəsur insanlar, mahir at çapanlardır (**Гербер И.Г. Описание стран народов вдоль западного берега Каспийского моря. 1728// История, география и этнография Дагестана. XVIII-XIX вв. Архивные материалы.-М., 1958**).

General-mayor, hərbi tarixçi və publisist R.A.Fadeyev yazmışdı: “...Ləzgilər hətta bütöv bir batalyonun qoruduğu qalaları silahsız ələ keçirirdilər; onlar od-alov saçan atəşə, mərmilərin partlamasına baxmayaraq, son nəfərədək ölməyi qərara almış cəngavərlər kimi irəliləyirdilər; öz bədənləri ilə xəndəkləri və səngərlərin torpaq sipərlərini örtür, müdafiəçilərlə birlikdə partlayışlardan havada həlak olur, amma qalanı ələ keçirirdilər.”

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

SAXUR «UNİVERSİTETİ»

BU ELM OCAĞI AVROPANIN ƏN QƏDİM UNİVERSİTETİ SAYILAN İTALIYANIN BOLONYA UNİVERSİTETİNDƏN 13 İL ƏVVƏL AÇILMIŞDIR.

Dağıstan – Qafqazın qeyri-adi bölgəsidir. Burada hər daş minilliklərin yaddaşını qoruyur, hər dağ isə yerli xalqların tarixinin canlı səhifəsi kimi diqqəti cəlb edir.

Respublikanın ərazisində elə abidələr var ki, təkcə Dağıstanın deyil, bütün Qafqazın rəmzinə çevrilmişdir. Onların arasında YUNESCO tərəfindən qorunan qədim Dərbənd qalası – Narın-Qala, eyni vaxtda minlərlə mömini qəbul edən ən qədim Cümə məscidi xüsusilə seçilir. Burada heyratəmiz görüntüləri ilə insanı valeh edən dağ aşırımlarını qoruyan qüllələr və qalalar keçmişin çətin zamanları və dağlıların sarsılmaz ruhunu xatırladır.

Dağlar ölkəsinin ürəyi isə onun kəndlərində döyünür. Tərk edilmiş Qamsutl kəndinə «Dağıstanın Maçu-Pikçusu» adı verilib. Ora yalnız piyada gedib çatmaq olar, lakin bu yol unudulmaz bir səyahətə çevrilir.

Dağıstanı gəzməkdən doymayan, onun sirrlərlə dolu qədim və zəngin tarixinin, heyratəmiz təbiətinin vurğunu olan bir qələm sahibi kimi etiraf etmək istəyirəm ki, burada məni özünə ən çox çəkən yerlərdən biri uca dağlar qoynunda qərar tutan əlçatmaz Saxur kəndidir. Mahaçqaladan 320 km aralıda yerləşməsinə, həmin məsafənin 100 km-dən çoxunun dağ yolları olmasına baxmayaraq, bu məşhur kəndi seyr etməyə gələnlərin sayı ildən-ilə artır. Samur çayının sahilində, hündür sıldırımın üzərində salınmış bu kəndin adı qədim ləzgi dilində “od kəndi” deməkdir. XI əsrdə Saxur təkcə Dağıstanın müxtəlif əraziləri ilə deyil, həm də Gürcüstanla və Azərbaycanla ticarət vasitəsi ilə bağlı olan iri yaşayış məntəqəsi idi. Sonralar bura Saxur sultanlığının paytaxtına çevrildi. Onun hökmdarları sultan ad-

lanırdı və hakimiyyət ənənəvi olaraq atadan oğula miras keçirdi. Kənddə qədim qalanın divarlarının qalıqları və qalaya aparan yeraltı keçidlər indiyə kimi qorunub saxlanmışdır. Təkcə Saxurun ətrafındakı qəbiristanlıqlar təxminən 15 hektar ərazini tutur ki, bu da vaxtilə həmin yerdə geniş əhali kütləsinin yaşadığını göstərir.

Məşhur ərəb coğrafiyaşünası Zəkəriyyə ibn Məhəmməd ibn Mahmud Əbu Yəhya əl-Qəzvinin Saxur haqqında yazmışdı: “...Böyük, sıx məskunlaşmış şəhərdir. Gəncədən altı günlük məsafədə yerləşir. Bu, Lakzan ölkəsinin əsas şəhəridir. Burada soyuqlar çox sərt olur. Şəhərin suyu Samur adlanan çaydan götürülür. Əhalinin qidası “sult” adlanan dənli bitkidir, zahirən arpaya bənzəyir, lakin keyfiyyəti buğda kimidir. Hər kəs bu dənə özünə yetəcək qədər əkir, onunla və qoyunlarının südü ilə, qatıqla qidalanır. Onlar həmin qoyunların yunundan paltar geyinirlər. Onların rəisi yoxdur, lakin imam əş-Şafinin təliminə görə onlarla birgə ibadət edən vaizləri vardır.”

Türk tarixçisi və səyahətçisi Evliya Çələbi də bu kənddə olmuş və onun haqqında geniş məlumat vermişdir.

Saxur etnosunun adının bu kəndlə bağlı olması heç də təsadüfi deyildir. Çünki əsrlər boyu Saxur yalnız böyük yaşayış məskəni kimi deyil, həmçinin Qafqazın ən məşhur elm və mədəniyyət mərkəzlərindən biri kimi də tanınmışdır.

Dağıstan alimi, tarix elmləri doktoru Amri Şixsaidovun yazdığına görə, Dağıstanda universitet tipli ilk mədrəsə məhz burada hələ XI əsrdə yaradılmışdır. Onun fikrincə, Saxur mədrəsəsi Şimali Qafqazda ilk orta əsr “universiteti” olub, həmin dövrdə belə bir təhsil müəssisəsi nə Məkkədə, nə də

Mədinədə mövcud idi.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu elm ocağı Avropanın ən qədim universiteti sayılan İtaliyanın Bolonya universitetindən 13 il əvvəl açılmışdır.

Mədrəsə böyük vəzir Nizam əl-Mülk əl-Həsən ibn Əli ibn İshaqın göstərişi ilə tikilmişdir. Onun inşasını Bağdadda ali ruhani təhsili alıb vətənə qayıtmış yerli sakinlər həyata keçirmişlər.

Nizam əl-Mülkün göstərişi ilə qısa müddətdə demək olar ki, bütün iri şəhərlərdə “Nizamiyyə” mədrəsələri inşa olunmağa başlamışdır. Bu, onun ən böyük xidmətlərindən biri idi. Məhz həmin təşəbbüsünə görə Nizam əl-Mülk orta əsrlərin ən görkəmli müsəlman siyasətçilərindən biri kimi tarixə düşmüşdür.

Saxur mədrəsəsində təhsil üçün hər cür şərait yaradılmışdı: kitabxana təşkil olunmuş, tələbələr pulsuz yeməklə və yaşayış yeri ilə təmin edilmişdi. Burada ərəb dilinin öyrədilməsi, ilahiyyatın, islam hüququnun tədrisi ilə yanaşı, təbiət elmləri, o cümlədən təbabət də tədris olunurdu. Alimlərin qeyd etdikləri kimi, ərəb dilindən ləzgi dilinə elmi mətnlərin tərcüməsi Dağıstanda ilk dəfə məhz burada, Saxurda həyata keçirilmişdir. Bu isə bölgədə elmin və mədəniyyətin inkişafına güclü təkan vermişdir. Mədrəsə eyni zamanda kitab üzünü köçürmə mərkəzi kimi tanınırdı.

Bu gün bir çox tarixi faktlar məhz qədim kitabların tərcümələri sayəsində məlum olmuşdur. Həmin əlyazmalarda təkcə Saxurun tarixi deyil, həm də mədrəsə ilə bağlı yadda qalan hadisələr – yanğınlar, zəlzələlər, basqınlar əks olunmuşdur. Bu qeydlərdən məlum olur ki, bina iki dəfə dağıdılmış və hər iki dəfə yerli sakinlərin

gücü ilə bərpa edilmişdir.

Məşhur ərəb coğrafiyaşünası və kosmoqrafi Zəkəriyyə əl-Qəzvinin Saxurda fəaliyyət göstərən mədrəsə haqqında məlumat verərkən yazmışdı: “Burada mədrəsə vardır, onu 1075-ci ildə Nizam əl-Mülk əl-Həsən ibn Əli ibn İshaq təsis etmişdir – Allah onun ruhunu pak etsin. Onun yanında müəllimlər və fəqihlər çalışır. Mədrəsədə hər bir fəqihə ayda bir qoyun və müəyyən miqdarda “sult” ayrılır. Deyirlər ki, onlar əl-Muzaninin “Muxtəsər” kitabını, həmçinin İmam əş-Şafinin kitabını ləzgiçiyə tərcümə etmişlər və onlarla məşğul olurlar – Allah da onlara yardım edir.”

Bu qeydlərdən göründüyü kimi, Saxur mədrəsəsinin vəzifə-

lər açılmış, buraya Şərq müəlliflərinin ərəb dilində yazılmış bir sıra kitabları gətirilmişdir.

Saxuru Dağıstanın digər dağ kəndlərindən fərqləndirən cəhətlərdən biri onun memarlıq üslubu və qeyri-adi planıdır. Burada mal-qaranı evlərdə saxlamırdılar. Təsərrüfat binaları yaşayış məhəllələrindən ayrı idi. Həmçinin kənddə aşkara çıxarılmış qədim su kəmərləri, kanalizasiya xətti, on iki məscidin xarabalıqları, ictimai hamamlar və qala yolları ilə birləşən gizli yeraltı keçidlər bu yaşayış məntəqəsinin şəhər tipli olduğunu bir daha təsdiq edir.

Sovet dövründə Saxur mənəvi təzyiqlərə məruz qalmışdır. 1936-cı ildə mədrəsə dünyəvi məktəbə çevrilmişdir. Burada əsrlərdən bəri qorunub saxlanan nadir əlyazmaların əksəriyyəti yox olmuşdur. Alimlər kəndin xəzinəsindən yüzlərlə kitab aparmışlar. Buna baxmayaraq, elm üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən bir sıra nadir kitablar Saxurda hələ də qorunub saxlanır. Onların arasında fars dilinə sətri tərcümə olunmuş Quranın nüsxəsi, zəvvarların bələdçiləri üçün hazırlanmış Məkkə, Mədinə və Qüds məscidlərinin sxemləri də var.

Kəndin qədim məhəllələrini dolaşdıqca burada adamı kədərli hisslər bürüyür. Yaxşı saxlanmış ikimərtəbəli yarıxanlı evlərin qonşuluğunda köhnə evlərin xarabalıqları, yarıuçuq binalar, dağılmış divarlar, qapılarından qıfıllar asılmış köhnə evlər, uşaq səslərinə, cavanların şən gülüşlərinə həsrət küçələr, dar dalanlar, əyri döngələr də var. Onlar özlərində nə qədər xatirələr qoruyub saxlayıb. Bir zamanlar 12 min evin olduğu Saxurda indi cəmi 30 ev qalıb. Kütləvi köç prosesi burada bu gün də davam edir: gənclər iş və təhsil dalınca şəhərlərə üz tutur. Kənddə qalanlar yurda daha möhkəm bağlarla bağlı adamlar və yaxud da imkansızlardır. Onların da əsas məşğuliyyətləri, əsrlər əvvəl olduğu kimi, maldarlıq və əkinçilikdir.

Lakin bütün bunlara baxmayaraq, Saxur bu gün də saxur xalqının rəmzi, Dağıstanın tarixi yaddaşı, Qafqazın mənəvi abidəsi olmaqda davam edir.

Sədaqət KƏRİMOVA

ЮБИЛЕЙ ПОЭТА

На днях в Ярославле состоялось значимое событие в литературной и культурной жизни России — своё 70-летие отметил известный русский поэт, переводчик и член Литературного сообщества писателей России Евгений Феликсович Чеканов. Торжество прошло в тёплой, ду-

шевной атмосфере. В уютном зале собрались не только близкие и друзья юбиляра, но и его коллеги по перу, представители творческих союзов и общественных организаций. Особое место среди гостей заняла делегация лезгинской общины, приехавшая поздравить человека, чьё имя уже многие годы ассоциируется с популяризацией лезгинской литературы в России.

Евгений Феликсович по праву считается одним из тех мастеров слова, кто сумел построить прочные мосты между культурами. Его переводы стали настоящим откровением для русскоязычного читателя: они открыли богатый, самобытный и глубоко поэтичный мир лезгинской словесности.

Благодаря его кропотливой работе произведения Сулеймана Стальского, Седагет Керимовой, Арбена Карда-

ша, Абдуселима Исмаилова и многих других авторов обрели новую жизнь и широкое звучание. В этих переводах не только сохранён ритм и образность оригинала, но и передан дух народа, его боль и радость, память поколений. Таким образом, творчество Чеканова стало важным вкладом в сохранение и развитие культурного наследия лезгинского народа и укрепление диалога культур.

Юбилей стал праздником поэзии и дружбы. Со сцены звучали тёплые слова и искренние поздравления от коллег по литературному цеху, от представителей культурных организаций и творческих союзов разных регионов России, а также от зарубежных друзей.

Особенно запомнилось выступление председателя Ярославской региональной лезгинской национально-культурной автономии Рамиза

Агасиева, поэтессы Тараны Оруджевой, известного гармониста Расима Бакарова.

Юбилей Евгения Чеканова стал настоящим праздником литературы, дружбы и культурного взаимопонимания. В этот вечер ещё раз подтвердилось: поэзия не знает границ, она объединяет людей разных национальностей и вероисповеданий, превращая их в единую духовную семью.

Имя Евгения Феликсовича Чеканова по праву вписано в летопись русско-лезгинских культурных связей. Его творческий путь служит примером того, как слово способно быть не только художественным явлением, но и важным общественным деянием, укрепляющим мосты взаимного уважения и дружбы.

«САМУР»

СТАРОСТЬ В КИТАЕ

В Китае старость редко ассоциируется с бездействием. Даже в преклонные годы многие пожилые предпочитают трудиться, пусть и в самом скромном формате, лишь бы сохранить независимость и достоинство. На улицах китайских городов можно увидеть людей почтенного возраста, собирающих картон и пластиковые бутылки, торгующих мелочами или подрабатывающих на временных работах. Это не столько вопрос материальной выгоды, сколько внутреннего принципа: просить милостыню для большинства — крайняя мера, к которой прибегают лишь немногие.

Китайская философская традиция глубоко укоренила понятия достоинства и «сохранения лица». В обществе, где честь семьи и уважение окружающих имеют первостепенное значение,

открытое попрошайничество воспринимается как утрата достоинства, и не только личного, но и родового.

С этим тесно связано и другое ключевое понятие — сыновняя почтительность. Считается, что дети обязаны заботиться о родителях до конца их жизни. Именно поэтому в глазах многих пожилых людей оказаться в положении, когда приходится просить на улице, значит признать, что семья или судьба их покинули.

При этом нельзя сказать, что все старики в Китае обеспечены. Пенсии в сельской местности остаются достаточно скромными, а урбанизация привела к тому, что миллионы пожилых остались без повседневной поддержки взрослых детей, уехавших работать в мегаполисы.

В таких условиях многие находят

для себя путь, который позволяет сохранить самостоятельность: работа в парке дворником, сбор вторсырья, мелкая торговля или помощь на рынке. Подобный труд не делает людей богатыми, но даёт ощущение, что они зарабатывают сами, а не зависят от чужого сострадания.

Тем не менее, утверждать, что в

Китае никто не просит милостыню, было бы неправдой. Попрошайничество существует, особенно в крупных городах, но в массе своей пожилые китайцы стараются обходить этот путь стороной. Чаше можно встретить стариков, которые продолжают трудиться, чем тех, кто сидит с протянутой рукой.

Сегодня Китай быстро стареет, и государство постепенно расширяет социальные программы для пожилых. Но культурная привычка опираться на собственные силы и избегать публичного унижения остаётся очень сильной. Для многих китайцев труд до глубокой старости — это не только необходимость, но и способ сохранить себя в глазах общества и собственной семьи.

Севда АЗИЗОВА

О НАС ПИСАЛИ...

...Вольные лезгинские общества не все в одинаковой степени обращают внимание нашего оружия, те из них, которые находятся в сердце Дагестана, менее нам вредны, потому, во-первых, что они отдалены от провинций совершенно нам подвластных, а во-вторых, по своей малосильности, но в Южном Дагестане от Кубинской провинции вверх по течению Самура, по обе стороны этой реки и сопредельно с провинциями Кубинскою, Ширванскою и Шекинскою, от севера с ханствами Кюринским и Казикумыкским, обитает, издревле между ущельями главного хребта Кавказа, между скалами и горными потоками, народ, любящий дику, своевольную свободу. Этот народ, доселе называемый вольными Кубинскими обществами, отличается от всех вольных обществ Дагестана своим богатством,

промышленностью и многочисленностью, и по положению своему среди провинций совершенно нам подвластных, а с ним и единоверческих, должен был обратить на себя особенное внимание.

Со времени управления Кавказским и Закавказским краем генерала Ермолова, общества эти, хотя и платили русскому правительству легкую подать, но не переставали считать себя независимыми, и считая вертепы свои неприступными, не только не хотели принимать к себе войска, но даже не позволяли проезд через свои земли.

А.Ф.Десимон. Исторические сведения о бывших вольных общинах Кубинской провинции, составляющих ныне Самурский округ. Журнал «Северная пчела», 1837 г.

Сколько ни приказывал шах находящимся в Шемахе и Гяндже и

их районах персидским войскам выступить против них (лезгин), однако находившиеся в этих городах ханы, как ни старались, никак не смогли противостоять им, и сами терпели поражения. Так, например, Хасан-Али, хан шемахинский с пятнадцатитысячным войском дошел до них границ, но они (лезгины), напав внезапно рано утром, перебили большую часть его войска, сам хан был убит, а остальные бежали обратно.

Выступив против них также Огурлу-хан гянджинский, но, потерпев у Шамхора поражение, обратился в бегство, и укрылся в Гяндже. Некоторое время оказывал и сопротивление некий Кичик-хан, правитель шекинский, но также был убит.

Есан Хасан-Джалалян. Краткая история страны Албанской (1702-1722). Баку, 1989, с.24.

КЦИАРИН ХЬУРЕР

Ясаб

Яргъикек

ВАЛАЙ МАСАНД АВА ЖАЛ?!

АТАНАЧ

Рагъ аклана, мад йиф хъана
Гъетер цавуз илиф хъана,
Варзни хъуьрез элциф хъана,
Зи кланиди атанач.

Вилив хвена къведа лугъуз,
Садз таквар секин члавуз,

Веледов Энжем Азеран хва 1986-йисан 24-июлдиз Азербайжан Республикадин КцIар райондин Манкъулид-хуьре дидедиз хъана. Ана юкъван мектеб акъалтIарна, «Азербайжан» университетдин фармацевтика факультетда кIелна. Алай вахтунда ада КцIар шегьердин «Зейтун» аптекада кIвалахзава.

Жув къекъвена виниз-агъуз,
Зи кланиди атанач.

Мад вилерай юргъар къвана,
Мад гъиссери муркIар къуна,
Ингъе мад зун рекъел туна,
Зи кланиди атанач.

ГЪУГЪВАН Я ЗУН

Гъугъван я зун и дуьнядин крариз,
Дагъдин къван хъиз залан тир,
РикI атлана, гуьгъуьл хазвай гафариз.

Гъугъван я зун и дуьнядин крариз,
Къуьрен рикI кваз, тIвар аслан тир,
Папан хъендихъ чуьнуьх жезвай ксариз.

Гъугъван я зун и дуьнядин крариз,
КIуькIушар сув къван къакъан тир,
Емиш тагуз, яд хъваз авай тарариз.

Гъугъван я зун и дуьнядин крариз
РикI сефил яз, икI пашман тир,
Завай шиир кхъиз тахъай йикъариз.

КIАНИ ЯР

Гатфарихъди акъатай шагъвар хътин,
Женнет багъдиз ахъа жезвай вар хътин,
Ашкъид тарцел чранавай бар хътин,
Чи дагъларин къуьд ятIа вун, кIани яр.

Лацу чиниз нулар гузвай а тIехвер,
Яр янавай цавар хътин мили хъвер,
Ам гайидаз шукур хъуй икъван иер,
Чи дагъларин къвед ятIа вун, кIани яр.

Вун пагав гваз куьз герек я заз лукъман,
А ви кIуьгъуь гафар дердиниз дарман,
Зи уьмуьрдиз жедани лагъ, вун мугъман,
Чи дагъларин гад ятIа вун, кIани яр.

ТИГЪИРЖАЛ

Хтана зун ватандиз,
Жуван хайи макандиз,
Къуват гана зи тандиз,
Валай масанд ава жал!?
Бубад ватан Тигъиржал

Яргъара тир зун сефил,
Шад ая на зи гуьгъуьл,
Ви накъвадал тан за къил,
Валай масанд ава жал!?
Бубад ватан Тигъиржал.

Къекъвез къакъан суvara,
Лекъ хъана зун цавара,
Девирдин сур чIавара
Валай масанд авай жал!?
Бубад ватан Тигъиржал!

КВЕЗ ЧИДАНИ?

902-йисуз кхъенвай, лезгийрин тарих-диз талуькарнавай «Ахтынаме» ктаб-дин чин алимри са шумудра куьчар-най. Сифте яз ктабдин чин куьчарайди Ширвандин машгъур лезги алим Рефи Ширванви я. Ада «Ахтынамедин» чин 1296-йисуз куьчарнай.

Арабрин топограф Ибн ал-Факигъа малумат гайивал, X асирда лезги чилерал архитектурадинни скульптурадин лугъуз тежедай къван зурба чешнеяр алай. Ина инсанрин, асланрин, балкIанрин чIехи гуьмбетарни авай.

Дербент къурдалай къулухъ арабри шегьер хазаррикай хуьн патал ина са шумуд меркез туькIуьрнай. Гъар меркез чкадин са халкъди хуьзвай. Вири-далайни чIехи меркез лезгийрал ихтибарнай.

1131-йисуз Дербентда хъайи арабрин сиягъатчи Абу Гъамид ал-Гарнатиди шегьердин агъалияр са шумуд чIалал рахазвайди малумарнай. Ада гзаф агъалияр рахазвай чIал хъиз лезги чIалан тIвар къилди къунва.

Академик И.Ю.Крачковскийди кхъизвайвал, машгъур лезги шаир Гъасана (Рабаданан хва) 1684-йисуз XIII йисан классик Саадидин «Гуьлуьстан» эсер фарс чIалай лезги чIалаз элкъуьрнай.

1742-йисуз Надир шагъдин Дербентдивай 15 километр яргъаз туькIуьрнавай лагерда 12 агъзур фарс аскерди кашакайни мекъивиликай азият чIугвазвай. Абурун командирри урус посольстводин кIвалахдар Братищеваз лезгийр чIехи женгчи тирди хиве къуна лагъанай: «ЦIуд фарс аскердивай са яракълу лезгидин хура акъвазиз жезвач».

Чапхунчийри къегъалвилелди женг чIугвазвай лезгийрикай чеб кIелейрин куьмекдалди хвенай. Лезгийрин басрухрин вилик пад къун паталди I Петра Моллакемент ва Орта Богъам хуьрерин пагав къве кIеле эцигиз тунай. Вичин къушунар лезгийрикай хуьз алахъай Надир шагъди Дербентдилай Шамхалдин вилайтдин сергъятралди, герек тир вири чкайра кIелеяр эцигиз туна гарнизонар хвенай.

XIX асирда лезги чилерал цIудралди балкIанрин заводар алай.1851-йисуз Дербентдин сад лагъай губернатор А.И. Гагарина кхъенай: «Куьре ханлухда авай 20-далай гзаф балкIанрин заводар маса вилайтдин заводриз чешне я. Лезгийрихъ анжах чпиз махсус балкIанрин жинсерни ава. Абурун балкIанар сагълам, йигин, кIантIа дагълух, кIантIа дуьзенлух чкайра гъар гъихътин

хъайитIани военный тактика къилиз акъудиз виже къведай халисан дявдин балкIанар я. Гъавилияй урус пачагъди вичин бязи хкъанавай полкар паталди балкIанар лезгийривай къачузвай».

Гуьлхар ГУЬЛИЕВА

ГЪАР ШИКИЛ СА ТАРИХ Я

Къиргъизистандин Гуькуматдин Университетдин тарихдин факультет акъалтIарна 48 йисуз муаллимвиле кIвалахнай.

Вич хъиз гъурбатдиз акъатнавай Гелхен хуьррай тир Марал Аббасан рушахъ галаз санал хизан туькIуьрнай. Абурун 8 велед-дикай Алини Рустам юристар, Ифрансани Зуьгъре педагогар,

Къиргъизистандин лезгийрин тIвар-ван авай векилкай тир Къасумов Усман Къурбанан хва Къурагъ райондин Штул хуьре дидедиз хъана. Гзаф лезгийр хъиз, амни ватандай депортация авунай. Ингъе четинвилери лигимарай ада

Фаизатни Гюльнара экономистар, Зиярат пишевик, Жамият лагъайтIа кайвани я. 71 йисуз санал уьмуьр гъална рагъметдиз фейи Усман ва Марал Къасумоврикай къедалди инсанар чIехи гъуьрметдалди рахазва.

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЪАНАЙ...

• Цай руьхъведи хуьда.

• Хъиле кIвал чIурда.

• Къелем патахъди ятIани, кхъин дуьз ийида.

• РикI дар тахъайтIа, дуьнья дар жедач.

• Кар авурди крарин, кар тавурди гафарин иеси я.

• Ажуз ламрал къвед акъахда.

• Дувул галачир тар ярх жеда.

• ВацIу чил атIуда, гафуни - итим.

• КIел тавурдан акъул цун тавур ник я

• ТуькIуьл гафарикай акъул, туькIуьл векъерикай дарман хкатда.

• Чуру никIик къалар жеда, ваякъандив чIалар жеда.

• Гъалчиз тежедай къван къамир.

• Къегъалар халкъдин лувар я.

• ВацIу чил атIуда, гафуни - итим.

• Гаф - гафуни хада.

• ТуькIуьл гафарикай акъул, туькIуьл векъерикай дарман хкатда.

• Гъар вацI гъуьлуьв агакъдач.

• Жуван кIвалин кIан эгъуьндай-бур жуван кIвалай акъатда.

• Къав алачир кIвализ къванер ве-гъида.

• ЧIехи тарцихъ чIехи хъенни жеда.

• Дагъдизни далу кIанда.

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

ЛЕЗГИ КЪАДИР

Чи классикар

XVII виш йис вири лезги халкъдин уьмуьрда хьиз, чи литературадани гзаф залан девиррикай сад я. А члавуз яшамиш хьайи шаирри халкъдин залан къисметдикайни уьмуьрдикай, чапхунчийрин вагъшивилерикай, Ватан клевера авай гьаларикай риклел аламукьдай эсерар кхьенва. Чи шаирри чпин шиирар гьам лезгидал, гьамни араб, фарс, туьрк члаларал теснифзавай. А члавуз анжах са члалал кхьей шаирар чал кьериз-цларуз гьалтзава. Тарихдин чешмейрай анжах са члалал - арабдалди кхьей шаиррикай Гьашим ал-Ахтыдин тIвар малум я. Ам гзаф зурба къелемэгъли тир ва адан са къадар эсерар араб уьлквейрани машгъур хьанай. Гьашим ал-Ахтыди виликан араб члалалди кхьей лезги шаиррилай тафаватлу яз и члалал чи поэзиядиз лезги темаярни гьана. Мисал яз ада Ахцегьин гьалар тесниф авур шиирар къалуриз жеда.

Са шумуд члалал кхьизвай уstadрин арада Лезги Салигь, Къалажугъви Забит, Имам Куьреви ва Лезги Къадир вириниз сейли хьанай. Абурукай Лезги Къадира кьве члалал - лезги ва туьрк члаларал кхьизвай.

XVII асирда яшамиш хьайи Лезги Къадир чи литературадиз Ватандихъ ва ватанпересвилехъ галаз алакьалу тир темаяр гьайи шаир я. Ам Куьре вилайтда дидедиз хьана. Шаир дидедиз хьайи хуьр икъван члавалди тайинариз хьанвач. Халкъдин меце Къадир

“Къураба” лаклаб алай шаир хьизни ама. Вичин хайи хуьре, хьайи кIвале са шад югъ такур Къадир хуьрба-хуьр, элба-эл, къураба хьиз къекъез хьана.

Шаирдивай халкъдин кьилел атай мусибатар, миллет маса гузвай ксарин ламатIвилер эхиз хьанач ва ада и темадай гзаф шиирар кхьена. Халкъдин мецин эсерра чал Къадиран тIвар алаз са къадар манияр гьалтзава. И манияр гьам-хажалатдив, хифетдив, асретдив ацIанвай рикIин сузайриз ухшар я:

Хажалатрин къакъан кIеле
ЦIуьриз тежер фагъир я зун.
Бахтсуз хана, хайи кIвале
Шадвал такур Къадир я зун.

Заз Къураба Къадир лагъай,
Руш ви гафар гьикI эхин за?
Ашкъидикай са пай тахъай,
И дерт суруз гьикI тухун за?

Яд эллера рикIиз кьайи
Зун хьтиндаз макан женни?
Хайи деге барбатI хьайи,
Къурабадиз Ватан женни?

Манийрай аквазвайвал, Къадир хьсан шаир хьиз, хьсан ватанпересни тир. Вичин хайи кIвал-югъ, хайи Ватан бахтлу яз акун адан рикIин мурад тир. Амма а девирда адан мурадар килиз акъатун мумкин тушир. Адавай халкъдин кьилел къезвай мусибатар ижтимаи кьурулушдихъ галаз алакьалу тирди, и кьурулуш дегишар тавуртIа, белани алудиз тежерди кьатIуз жезвачир.

Сифте яз Лезги Къадиракай малумат гайиди филологиядин илимрин доктор Мавлуд Ярагьмедов я. Ада шаирдин Ахцегъ жуьнгуьнай жагъурай шииррикай сад вичин “Дагъустандин савкъватар” (азербайжан члалал, Баку, 1987-йис) ктабда чапна. Эхиримжи вахтара Лезги Къадиран шииррикай са къадарбур мадни жагъанва.

Агъадихъ чна шаирдин “Пакаман шагъвар” тIвар алай шиир гузва.

ПАКАМАН ШАГЪВАР

Пакаман шагъвар, зи фагъир гьалдикай,
Агакъра ван яргъа авай эллерив.
Зулумрикай фелекдин, чав къалрикай,
Цигел хьункай, лагъ, зун кьизил гуьлериьх.

Зи гьам чIутгъаз, дидед риклел хьанва тIагъ,
Кими тежез вилерилай туькъуьл нагъв.
Зи бахт, вичел хажалатрин алаз дагъ,
Аватзава дерин-дерин вирериз.

Гурлу селлер авахъзава азгъундиз,
Къати я гар элкъезавай чайгъундиз.
Лейлидивай къакъатнавай Межнун хьиз,
Авара яз катнава зун чуьллериз.

Жуван миллет маса гун туш жедай кар,
Мусибатри тавурай чаз дуьнья дар.
Чи миресрив агакъра зи дуьз хабар,
Аватункай, лагъ, зи гими гуььлериз.

Къадир я зун шадвал такур гьич кIвале,
Хажалатрин залан пар я зи шеле.
Ажалди вахт ганва, кьенвач зун гьеле,
Кхьена, дерт пайзава за эллериз.

Риклел хуьх

ГЪАРФАР ГЬИКИ КХЪИДА?

Лезги чIала гафар дегиш хьайила, са къадар дуьшуьшра абурун дибра авай ачух сесер дегиш жеда.

Глаголрин дибра, гафар дегиш хьайила гьич ачух сес ван къевзатIа, гьадан гьарф кхьида. Месела: *гун*-гана, *ксун*-ксана, *гъун*-гъиз, гьана ва мсб.

Са гьижадин сущестительняр дегиш хьайила. Абурун дибра авай ачух сесер я зайиф хьун, я михьиз квахъун мумкина.

Дибра авай ачух сес михьиз квахъиз хьайитIа, ам ачух гьарф авачиз кхьида. Месела: *хак*-хкар, *карч*-крчар, *хъар*-хъар.

Чи чIала бязи са гьижадин гафар дегиш хьайила, абурун дибда авай ачух тушир сесер маса сесериз элкъеда. Ихътин дегиш хьуниз сесерин нубатар лугъуда.

Гафарин дибра ачух тушир сесерин нубатар ихътинбур ава:

1) Гафунин эхирда **б** п-диз, **г** к-диз, **д** т-диз, **гъ** къ-диз, **з** ц-диз, **ж** ч-диз дегиш жеда. Месела: *раб*-рапар, *муг*-мукар, *гад*-гатар, *легъв*-лекъвер, *мез*-мецер, *раж*-рачар ва мсб.

2) Гафарин сифте кьиле авай сесер кIалхандинбур ятIа, гафунин эхирда авай **б** пI-диз, **д** тI-диз, **г** кI-диз элкъеда. Месела: *мIуб*-тупIар, *кьубд*-хьубтIер, *цIиг*-цикIер ва мсб.

3) Гафунин эхирда авай нефес галай **к** кI-диз, **т** тI-диз, **хъ**-къ-диз элкъеда. Месела: *нек*-некIер, *мет*-метIер, *рехъ*-рекъер ва мсб.

Ихътин дуьшуьшра гафунин дибда гьа дегиш хьайи сесинин гьарф кхьида, дегиш жедалди авай ачух тушир сесинин гьарф кхьида.

ЛЕЗГИЙРИН ВАРЦАР

Юкъван виш йисаралди лезгийрихъ 24 вацран йикъарган авай:

Чиш, Хиб, Къуьгъвер, Яр, Алкъвар, Талкъвар, Элхен, Гелхен, УрукIун, ПурукIун, Циг, Чим, Ракъар, Гатун циг, Гатун къуьгъвер, Гатун яр, Рагъ элкъвей, Цурк, Аязар, МуркуцI, Маргъал, Яргъал, Гарук, Сифте чим.

Юкъван виш йисарилай лезгийри 12 вацран йикъарган кардик кутунай:

1. Ибне – март
2. Нава – апрель
3. Тул, аяр – май
4. Камуг – июнь
5. Чиле – июль
6. Пахун – август
7. Мара – сентябрь
8. БаскIум – октябрь
9. Цехуьл – ноябрь
10. ФундукI – декабрь
11. Гьер – январь
12. Эхен – февраль

КАСБУБАДИН ХКЕТАР

ЧИДАЧ ЛУГЪУДАЙ ХЬИ

ЛАМРАН ЧIАЛ

Касбуба аял тирла гьиле хьран фу къуна рекъел экъечIна. Къунши аялар адан кьилел кIват хьана. Адани хьфена кIвале чанахда авай фар гьана, аялриз пайна. Нянихъ хзандин суфрадал фу гъиз фейи дидедиз чанахда са фу амаз акуна:

– Ина амайди са фу я хьич, бес вад фу гьиниз фена?
– Вуна бес ваз гьисабар чидач лугъудай хьич? – жаваб гана гъевечIи Касбубади.

Садра кавхади вич гзаф чирвилер аваз къалурун патал, кьил агъузна акъвазнавай лам къалурна: “Адаз вич галатнава лугъуз кланзава”. Касбубади: “Ламран чIал ламраз хьсан чир жеда”, – лагъана.

ЦЕГЪРЕЗ САЛАМ

Садра вичин хуьрунвийрихъ галаз чара хуьрйя тIуз фидайла, Касбубади мискIиндин цлахъ акъвазнавай цегърез салам гана. Хуьрунвийри: “Я Касбуба, мад цегъеризни салам гудайди туш

гьа?” – лагъайла, Касбубади жаваб гана: “Я стхаяр, чуру акурла заз а цегъ хуьруьн фекъи, крчар акурла кавха хьиз хьанай”.

КАКА ХЬСАН Я

Касбуба са хуьре мугъман жеда. Ам гьикI ятIани мискъи са касдин кIвализ аватда. Няни жезвай, анжах вилик са затI къевзвачир. КIвалин иесиди лагъана: “Валлагъ, стха, къе йифиз вун заз мугъман амуькьантIа, пака за ваз верч туквадай». КIвалин иеси мискъиди тирди чир хьайила, Касбубади лугъуда: “Пакагъан вечрелай кьенин кака хьсан я”.

BAKİ BEYNƏLXALQ KİTAB SƏRGİSİ 11

Hörmətli kitab həvəskarları! Əziz oxucularımlı Sizi Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgisinə dəvət edirəm.

Orada sizi mənim yeni kitablarım, imza saatlarım, maraqlı təqdimatlarım gözləyir.

1-7 oktyabr tarixlərində saat 10:00-dan 18:00-dək yolunuzu gözləyirəm.

Hörmətlə
Sədaqət Kərimova

Ünvan: H.Əliyev pr-ti, 515, Bakı Ekspo Mərkəzi, pavilyon p1-092

Mənimlə əlaqə:
+994 55 530 10 05

ƏZİZ KİTAB HƏVƏSKARLARI! DƏYƏRLİ OXUCULARIM!

Mənim həyatda ən böyük qazancım sizin yaradıcılığımıza göstərdiyiniz sevgi dolu diqqətinizdir. Bunu mənə yazdığınız ürək sözlərinizdən, kitablarınızla bağlı etdiyiniz şərhərdən, telefon zənglərinizdə səsləndirdiyiniz xoş sözlərdən anlayıram.

Siz çəkdiyim zəhmətin əbəş olmadığını mənə bir daha xatırladırsınız. Əslində mənə yaşadığım, ilhamımı qanadlandıran sizin əsərlərim haqqında

qəlbədən gələn səmimi fikirlərinizdir.

Çoxlarınız mənimlə görüşmək, üz-üzə söhbət etmək, imzamları kitab almaq istədiyinizi yazırsınız. Bu sərgi bu cür səmimi görüşlər üçün əsl fürsətdir. Yolunuzu gözləyirəm.

Sərgi keçirilən 7 gün ərzində Bakının Elmlər Akademiyası, 28 May və Koroğlu stansiyalarından xüsusi avtobuslar işləyəcək.

LƏZGİ İGİDİ İLƏ ÖZBƏK GÖZƏLİNİN HEKAYƏTİ

Böyük Vətən müharibəsindən sonra SSRİ DİN-in Orta Asiya respublikalarında qoşunlarında xidmət edən Əziz Məmməd oğlu Məmmədovun bir rus qızı ilə vətənə qayıdıb gəlməsi xəbəri 1949-cu ildə ildırım sürəti ilə şəhərə yayıldı.

Sinəsini orden və medallar bəzəyən Əzizə xoşgəldin eləməyə Qusarın müxtəlif yerlərindən, eləcə də doğma kəndi İmamqulukənddən gələn qohum-əqraba onun sevgilisinin özbək olduğunu, müsəlman ailəsində böyüdüyünü biləndə sevinildilər. Xədicə Mirzəəhməd qızı Artıkbayeva öz səmi-

miyyəti, mehribanlığı ilə tezliklə ürəkləri fəth elədi. Onun adının Xədicədən Sonyaya nə vaxt çevrildiyini heç kim hiss etmədi.

Həmin cütlük Qusar şəhərinin adlı-sanlı ailələrindən biri oldu. Əziz Məmmədov ötən əsrin 50-ci illərində Qusar Şəhər Sovetinin sədri vəzifəsinə irəli çəkildi. Həmin vəzifədə namusla, vicdanla çalışdığına görə şəhər əhalisinin dərin hörmətini qazandı.

Onların Ramiz, Lyudmila və Firəngiz adlı övladları dünyaya gəldi. Lakin ailənin xoşbəxtliyi uzun sürmədi. Əziz 38 yaşında dünyasını dəyişdi. Sonya

övladlarına həm analıq, həm də atalıq etdi. Uzun illər Qusarın yay və qış kinoteatrlarında nəzarətçi vəzifəsində çalışan Sonya xala üç övladına da ali təhsil verdi, 85 yaşında dünyadan köçdü.

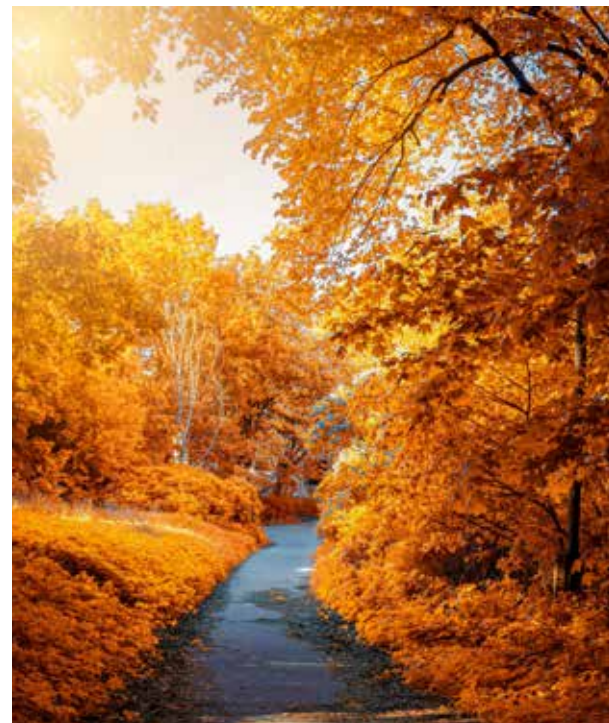
“İtən gündəlik” romanı-

mın “Murmurkin” adlanan fəslini həmin qadına həsr etməyim təsadüfi deyil. Sonya xala tək mənim yox, bütün qusarlı uşaqların sevimlisi idi.

S. KƏRİMOVA

ГАФАРГАН

Алқар	- теслим
Ачі	- гъвечли дере
Булум	- даим
Гирга	- кІурт
Гъайт	- жуьрэт
Гъасал	- гужсуз
ЗакІан	- чІехи канду
Ирхил	- куьмекчи
ЙицІ	- чІуру ният
Катен	- яцІу хьун
Кафал	- юкьван тар
Кашт	- диета
Куьрсан	- макан
Къандалай	- гъвечли итим
Къвак	- хурлинкІ
Къатха	- гуж
Къваркъ	- куьгъне ипек
Къут	- икІид гъуьр
Мукьруф	- чугун
Муьрнуьх	- тенбек
Нев	- чирк
Пач	- хъицІикъдин бармак
Тармаг	- пачка
Тарху	- дакІун квай
ТІан	- булама
ТІил	- гъафил
Уьре	- айиб
Хасал	- гъалсуз
Хъунч	- къакъан чка
ЧІатха	- къалхан
ЧІачІам	- иер
ЧІураж	- вагъши

МАД АТАНА БАХТАВАР ЗУЛ

АФОРИЗМЫ АЛЕКСАНДРА ДЮМА

- Друзей не может быть слишком много.
- Молодость - большой недостаток для того, кто уже немолод.
- Страсть ослепляет самые уравновешенные умы.
- Люди, которые никогда ни о чем не спрашивают, самые лучшие утешители.
- Женщина священна; женщина, которую любишь, - священна вдвойне.
- Ревность - признак любви!
- Когда стареешь, чаще думаешь о своей молодости.
- Только нелюбимые

женщины никогда не опаздывают.

- Счастье в одиночестве - не полное счастье.
- Люди всегда так - по самолюбию ближнего готовы бить топором, а когда их собственное самолюбие уколют иголкой, они вопят.
- Тот, кто мстит, иногда жалеет о совершенном; тот, кто прощает, никогда не жалеет об этом.
- Человеческая мудрость заключается в двух словах: ждать и надеяться!
- Занятым людям некогда разглядывать женщин.

- Легче всего осуществимы те мечты, в которых не сомневаются.
- Ждать невозможно лишь тогда, когда ничего не делаешь.
- Злословие и клевета не имели бы такой силы, если бы глупость не пролагала им пути.
- Скупость сушит душу.
- Бывают услуги настолько бесценные, что отплатить за них можно только неблагодарностью.
- Надежда - лучший врач из всех, какие мне известны.
- История подобна

гвоздю, на который можно повесить все, что угодно.

- Опасайтесь не мертвых соперников, а живых врагов!
- В их обществе я бы умер со скуки, не будь там меня.
- Любовь без уважения далеко не идет и высоко не поднимается: это ангел с одним крылом.
- Как бы хорошо ты ни говорил, если ты говоришь слишком много, то в конце концов станешь говорить глупости.

Baş redaktor
Sədaqət KƏRİMOVA

www.samuronline.com
sedagetkerimova@gmail.com

✓ **Халкъ хвейиди халкъдини хуьда.**

✓ **ЯкІу атІудач, гафуни атІуда.**

✓ **Катран мука кард жеда.**

Ünvan: AZ 1073 Bakı,
Mətbuat prospekti,
“Azərbaycan” nəşriyyatı,
3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
055-530-10-05